

המשך משבוע שעבר

א. ר' יהונתן בן מרדכי אלישברג, דרכי הוראה טז

והרי יש לנו ראי' מפורשת דאין החיוב על הב"ד לדאוג רק לטובת הפסד ממון מרובה ולא הפסד ממון מועט, משבועות (דף י"א ע"ב) פרה נפדית על כל פסול שבה. מתה תפדה כו' משום לב ב"ד מתנין עליהם. ופרכי' אמר מר 'מתה תפדה' וכי פודין את הקדשים להאכיל לכלבים? אמר רב משרשיא משום עורה. ופרכי' וכי קיימו ב"ד ומתנו אדעתא דעורה? פי' רש"י. משום הצלה פורתא דדמי עורה. ומשני "אין, כדאמרי אינשי, 'מגמלי אונה' [אפי' אזן מן גמל הוי חשוב].". הרי דכל הלימוד אינו רק משום "אמרי אינשי" ולא משום התורה חסה אפי' על הפסד מועט.

ב. דרכי הוראה טז

והנראה דכבר עמדנו על האי חילוקא דעני בדבר חשוב נחשב כעשיר בהפסד מרובה, דלא מצאנו מקור לזה. וגם הב"ח ביו"ד בפסק ההוראה טרח ע"ז, ולפ"ז מתבאר אחרי שסיים רש"י בחולין בלישנא דתו"כ "א"כ ממון של צרי עין כך, ק"ו ממון של צדיקים" וביארם הרש"ל שנגעו בתים אינם באים אלא על צרי עין כדאי' במדרש "ובא אשר לו הבית' מי שהבית שלו ולא יתן לאחרים, יבוא אל הכהן" יעו"ש. ודבריו צע"ג דל"ל להביא בשם המדרש? הרי גמ' מפורש הוא בעירכין טז! ולפ"ז א"ש דהאי כללא ילפי' מסוגיות דמנחות דהתורה חסה לא אמרי' רק בהפסד מרובה ולא. בהפסד מועט, ואי דמקרא דנגעים דילפי' דהתורה חסה אפי' על פכים קטנים, זה אינו, דהתם בצרי עין ובצרי עין המועט נחשב בעיניו כמרובה, על כן חסה התורה גם על ממון שלו המועט. ומינה ילפי' דלדידן דאין לנו לירד לטבעי בני אדם אם צרי עין הם, אבל עני דבר חשוב אצלו נחשב כהפסד מרובה אצל העשיר.

ג. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ל עמוד א

אמר שמואל להנהו דמזבני כנדי [קדירות]: אשוו זביני אכנדיכי, ואי לא - דרשינא לכו כרבי שמעון [דמותרות אחר הפסח]. - ולידרוש להו, דהא שמואל כרבי שמעון סבירא ליה! - אתריה דרב הוה.

ד. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לד עמוד ב

אמר להו שמואל להנהו דמזבני אסא: אשוו זביני, ואי לא - דרשינא לכו כרבי טרפון [דקטומים כשרים].

ה. תלמוד בבלי מסכת כריתות דף ה עמוד א

[משנה] מעשה שעמדו קינין בירושלים בדינר זהב, אמר רבן שמעון בן גמליאל: המעון הזה, לא אלין הלילה עד שיהיה בדינרין! בסוף נכנס לב"ד ולמד: האשה שיש עליה ה' לידות ודאות, ה' זיבות ודאות - מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה, ועמדו קינין ביום ההוא ברבעתים.

לאיזה סוגי הלכה מקילין משום הפסד מרובה?

ו. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלו:ט

צנור המקלה מים מן הגג שעלו בו קשים ועשבים שסותמים ומעכבים קילוהו ומימיו יוצאים ומתפשטים בגג ודולפים לבית, ממעכן ברגלו בצנעה, דכיון דמתקן על ידי שינוי הוא, שאינו עושה אלא ברגליו, במקום פסידא לא גזרו רבנן.

ז. טור אורח חיים הלכות חול המועד סימן תקלו

הושיבה [לתרנגולת] עליהם קודם המועד וברחה מעליהם יכול להחזירה והני מילי תוך ג' ימים לבריחתה שאין טורח בחזרתה וישבה עליהם ג' ימים קודם שברחה שכבר נפסדו הבצים [מלהיות אוכל]... וזהו לרב אלפס דמלאכת חה"מ מדאורייתא אבל לר"ת שהוא מדרבנן אפילו לא ישבה עליהם ג' ימים אם הוא תוך שלשה ימים לבריחתה מחזירין אותה.

ח. רשב"ץ, זהר הרקיע עמ' ו-ז

ובמקומות שיש אבוד ממון מחמת ספקא דרבנן הדבר הוא יותר פשוט שהם חייבין להקל בספקו לפי שיש להם על מה שיסמוכו בזה בתורה, וכגון מה שאמרו בפרק אלו טריפות "טריפה דאורייתא ואתה אומר התורה חסה על ממונן של ישראל?" הא באיסורין דרבנן אם אמרו כן להתיר ספקו יפה הן עושין, שאין לנו לאבד ממונן של ישראל, שהוא ודאי דאורייתא, משום ספק דרבנן.

ט. מהרי"ץ חיות לר"ה כז.

ונראה לי ענין אמת דקי"ל או"ח תרנו [לענין אתרוג] דאנסו לעבור על מצות לא תעשה צריך ליתן כל ממונו כדי שלא יעבור, אולם לצורך קיום מצות עשה אינו צריך ליתן רק שליש ממונו.

י. שו"ת הרשב"א חלק א סימן רנג

תחלת כל דבר אומר שאין אומרים "כדאי הוא פלוני לסמוך עליו", בזמן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין, דהלכה פסוקה היא דהולכין אחר הגדול בחכמה ובמנין, ואפילו בשעת הדחק אין סומכין על הקטן בחכמה ובמנין. וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים, אלא אם כן שעת הדחק שיש בו הפסד מרובה או כיוצא בזה. וכמו שאמרו בפ' קמא דנדה (דף ט ב) "ועשה רבי כרבי אלעזר. לאחר שנזכר אמר כדאי הוא ר' אלעזר לסמוך עליו בשעת הדחק." ואקשינן "מאי 'לאחר שנזכר'? אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כרבי אלעזר אלא כרבנן, בשעת הדחק היכי עביד כותיה? אלא דלא איתמר לא הלכתא כמר ולא הלכתא כמר, ומאי 'לאחר שנזכר'? דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים פליגי עליה. אמר כדאי הוא רבי אלעזר לסמוך עליו בשעת הדחק." ואמרינן התם "מאי שעת הדחק? איכא דאמרי שעת בצורת הואי. איכא דאמרי אפיש עובדא וחשו רבנן לפסידא דטהרות."

יא. רמ"א חושן משפט הלכות דיינים סימן כה:ב

אין סומכין על דברי קטן נגד דברי גדול ממנו בחכמה ובמנין, אפילו בשעת הדחק, אלא אם כן היה גם כן הפסד מרובה. וכן אם היה יחיד נגד רבים, הולכים אחר רבים בכל מקום.

יב. ש"ך פלפול בהנהגת הוראות באיסור והיתר (בסוף סי' רמב)

דברי הרב פשוטים ור"ל דאין סומכין עליו אפילו בשעת הדחק היכא דליכא הפסד מרובה אלא אם כן היה ג"כ הפסד מרובה וכשיש הפסד מרובה שרי דהיינו שעת הדחק:

יג. דרכי הוראה טז

מזה אין שום הוכחה דיש לומר דלישנא ד"התורה חסה על ממונם של ישראל" הוא אפי' הפסד מועט, ועל כן אזלינן בהפסד מועט בתר המחמיר באיסור דאורייתא, אבל בהפסד מרובה שפיר סמכינן אקטן נגד גדול. והני תרי עובדי הפסד מועט הוו.

מה נקרא הפסד מרובה?

יד. שו"ת נחלת שבעה נה

וכתב באיסור והיתר (כלל ב' דין א') בענין בשר ששהה בלא הדחה ומליחה אפילו ארבעה וחמשה ימים, מותר לצלותה ולבשלה אפילו בהפסד מועט כגון כבד של תרנגולת ויונה עכ"ל. אף על פי שלא נהגינן בעיקר דין כדעת איסור והיתר להקל בהפסד מועט לבשל אחר צלייה, מכל מקום שמעינן מינה דהפסד מועט הוא כבד של תרנגולת ושל יונה, שמע מינה דכל מה שהוא יותר מזה הוא הפסד מרובה כנ"ל.

ומי שלבו מהסס בזה ורוצה להיות מן המחמירין, נראה לי כל מה שהוא הפסד הקרן קצת יותר משתות הוי הפסד מרובה בלי ספק, שהרי בפחות משתות הוי מחילה, שמע מינה שאין מקפידין על הפסד כזה שהוא פחות משתות הקרן, ולא יחשב להפסד כלל אפילו להפסד מועט משום דלא קפדי אינשי בהכי, דאם לא כן הרי בית דין נזקקין לדין שוה פרוטה וכאן הוא מחילה, אלא שמע מינה שאינו נחשב להפסד כלל, ובשנתות קנה ומחזיר אונאה, שמע מינה שמה שהוא מפחות משתות עד שתות הוי הפסד מועט, ואם כן כל מה שהוא יתר על שתות הוי הפסד מרובה, ואם כן בכל איסור כנ"ל שההפסד הוא קצת יותר משתות הקרן הוי הפסד מרובה, ודבר זה למדתי מדברי תרומת הדשן (סימן של"ו).

טו. ראש אפרים (על פרי תבואה) לט:קסג

והנה ראייתו מדין אונאה אינו מוכרח דדרך מקח וממכר שאני, וכמבואר שם ברא"ש בבא מציעא שכן דרך מקח וממכר לפי שהלוקח והמוכר אינם יכולים לכוין דמי המקח בצמצום ודרך העולם למחול טעותם עד שתות...

טז. ר' פינחס זביחי, עטרת פז ח"ג יו"ד ה

באמת הנה מצינו לטובא מן האחרונים שחלקו על שיעור זה של שתות, וכתבו דהגע בעצמך דהרי אם אחד מששה נקרא הפסד מרובה, א"כ תשעים ותשעה משש מאות שהוא פחות מאחד בששה אינו הפסד מרובה?

יז. תרומת הדשן סימן רד

נראה להוכיח דבנ"ד אפילו חבית גדולה חשיב הפסד מועט, הואיל ואפשר למכור לנכרים כמו שהוא רגילות ואף על פי שצריך להוזיל קצת במכירה.

יח. פרי מגדים, הקדמה ליורה דעה, כללים בהוראות איסור והיתר ז

גם הכל לפי ראות עיני המורה

יט. הכל לפי ראות עיני הדיין: פרי תבואה לט:קלו, עטרת פז חלק ג' יו"ד ה, פתחי תשובה יו"ד לא:ב, שדי חמד פאת השדה

ה:ד, כף החיים יו"ד ריש סי' לא, אור לציון ג:הערות טו דיני ליל הסדר, יביע אומר ו:יו"ד ד:ד

כ. חשוקי חמד גיטין דף ח עמוד ב

מצינו כמה פעמים בהלכות שבת, דברים שיש בהם הפסד... ונראה שהכלל בזה תלוי כל אחד לפי הרגשתו, שכל הפסד שמצויק למאבדו נחשב הפסד, ודוגמא לדבר מקל כביסה שנופל מהקומה השניה אין בעל הבית מחפש אותו ומשאירו ברחוב. משא"כ תרנגולת שברחה לו מהבית הגם ששויה כמה שקלים, בכל זאת ירוץ אחריה להחזירה ולא ירשה לה להיות תרנגולת שמרדה והוי הפסד, והרי יעקב אבינו סיכן את נפשו עבור פכים קטנים.